

ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของ ผู้บริหารสถานศึกษาในวิถีชีวิตใหม่

Spiritual and Ideological Leadership of School Administrators in a New Normal

อนันต์ ฉิมยงค์* มณีรัตน์ จันทรา* สักรินทร์ นาคินทร์* จันทิมา ใจเชื้อ* กาญจนศิริ ช่างจัด*
ธีรังกูร วรบำรุงกุล** เรืองวิทย์ นิลโคตร*** วัยวุฒิ บุญลอย*** อรุณเกียรติ จันทร์ส่งแสง***

Anan Chimyong* Maneerat Chantra* Sakarin Nakin* Jantima Jaisue*
Kanchanasiri Changjud* Theerangkoon Warabamrungkul** Reongwit Nilkote***
Waiwoot Boonloy*** Arungiat Chansongsaeng***

Received : 10 September 2021 / Revised : 2 October 2021 / Accepted : 10 October 2021

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดแนวทางการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในวิถีชีวิตใหม่โดยอาศัยภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์เป็นแรงผลักดันภายในเป็นตัวขับเคลื่อนโดยมีสามแนวทางการพัฒนาประกอบด้วย 1) การพัฒนาทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ควบคู่ไปกับการพัฒนาภายนอก 2) การสร้างภาพลักษณ์ ได้แก่ การทำให้ตนเองมีจิตใจสูงส่ง มีจริยธรรมทางวิชาการและเป็นผู้นำทางเทคโนโลยี และ 3) มีจิตสาธารณะ เมื่อผู้บริหารทำได้ตามแนวปฏิบัติดังที่กล่าวมาผู้บริหารก็จะทำงานต่าง ๆ ได้สำเร็จแม้จะเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคใด ๆ ก็ตาม

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำ/ จิตวิญญาณและอุดมการณ์/ วิถีชีวิตใหม่

*นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

**ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

***อาจารย์ ดร. ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

*Graduate student at Master of Educational Administration program, Faculty of Education, Rambhai Barni Rajabhat University

**Assistant Professor Dr. at Department of Educational Administration, Faculty of Education, Rambhai Barni Rajabhat University

***Lecturer Dr. at Department of Educational Administration, Faculty of Education, Rambhai Barni Rajabhat University

Abstract

Academic article, Spiritual and Ideological Leadership of School Leadership in a New Normal, aims to present the concept guidelines for administrators in a New normal, and points out about the importance of Spiritual and Ideological Leadership that incites the administrators to work successfully. There are three components: 1) to improve both internal and external training 2) to create the Branding (SAT Branding), such as spirit branding, academic ethics branding, and technology branding, and 3) to improve the mind service. Whenever the administrators follow the three ways of these, it will surely achieve successfully unless faces with obstacles.

Keywords: Leadership/ Spiritual and Ideological/ New Normal

บทนำ

ประเทศไทยเผชิญกับการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID -19) ทุกภาคส่วนล้วนได้รับผลกระทบเป็นวงกว้างโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแวดวงการศึกษาที่ได้รับผลกระทบที่เห็นเป็นเด่นชัด อย่างน้อย 3 ประการ คือ 1) นักเรียนขาดโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาเพราะผู้ปกครองขาดทุนทรัพย์ที่จะซื้อวัสดุอุปกรณ์เพื่อการเล่าเรียน เช่น โทรศัพท์ แท็บเล็ต และคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งในยุคการเรียนการสอนแบบออนไลน์ 2) การเรียนการสอนขาดประสิทธิภาพเพราะขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีที่จะออกแบบจัดการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ และ 3) ระบบส่งเสริมและการสนับสนุนการเรียนการสอนออนไลน์ ไม่เอื้อต่อการสอนและการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ของครู เพราะความไม่ชัดเจนของนโยบาย มาตรการและระเบียบต่าง ๆ ที่ต้องอาศัยการตีความ ทำให้เกิดความล่าช้าในการทำงานและไม่ต่อเนื่อง (มูลนิธิคีนันแห่งเอเชีย, 2564) วิกฤตเหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นภาพของปัญหาที่การศึกษาไทยต้องเผชิญกับความท้าทายในการพัฒนาคุณภาพของเด็กไทย ท่ามกลางวิถีการเรียนรู้แบบวิถีชีวิตใหม่ที่ต้องพึ่งพาอาศัยเทคโนโลยี เช่น ทีวีจานดวาร์เทียม โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ สัญญาณอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

วิถีชีวิตใหม่จึงเป็นอีกหนึ่งประสบการณ์ที่เปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ชีวิตของคนไทยที่แตกต่างไปจากเดิมเพราะมนุษย์เราต้องป้องกันตนเองให้มีชีวิตรอดปลอดภัยในทุก ๆ เรื่องไม่ว่าจะเป็นการอุปโภคบริโภค การทำธุรกิจ การพูดคุย การแต่งกาย การดูแลสุขภาพและที่สำคัญก็คือการศึกษาเล่าเรียนที่ต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่องและไม่หยุดชะงัก ดังนั้นการเรียนการสอนในรูปแบบใหม่จึงปรากฏขึ้น (สุวิมล มรรส, 2564)

การจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์จึงกลายมาเป็นนวัตกรรมใหม่ของวงการการศึกษาไทยที่ต้องปรับตัวและเรียนรู้ในยุควิถีชีวิตใหม่ซึ่งไม่ใช่เรื่องง่ายสำหรับครูผู้สอนและนักเรียนที่ต้องทิ้งห้องเรียนที่คุ้นเคยมาเรียนผ่านหน้าจอโทรศัพท์และคอมพิวเตอร์ แต่อีกปัญหาหนึ่งที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นก็เป็นเรื่องของความไม่คุ้นชินเพราะไม่ใช่ทุกคนที่พร้อมจะเปลี่ยนไปเรียนออนไลน์เต็มรูปแบบได้เหมือนกันหมด การทำให้นักเรียนเข้าถึงการเรียนออนไลน์ได้อย่างเท่าเทียมจึงกลายเป็นโจทย์ใหญ่ของคณาวิทยานโยบายการศึกษาโดยเริ่มจาก จะทำอย่างไรให้ผู้เรียนมีอุปกรณ์สำหรับการเรียนออนไลน์ไม่ว่าจะอยู่ในพื้นที่ไหนหรือมีพื้นฐานการเงินระดับไหนก็ตาม (วงศ์พันธ์ อมรินทร์เทวา, 2564)

ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะที่เป็นผู้วางนโยบายและบริหารจัดการโรงเรียนจึงถูกคาดหวังจากสังคมไทยว่าจะมีส่วนสำคัญในการแก้ปัญหาและพัฒนากระบวนการเรียนการสอนในมิติใหม่ที่สอดคล้องกับยุควิถีชีวิตใหม่ และการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ให้มีประสิทธิภาพเพื่อให้เด็กไทยเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและเดินทางต่อไปท่ามกลางในสถานการณ์ที่ไม่ปกติ อีกทั้งจะได้แสดงออกถึงภาวะผู้นำที่ คิดใหม่ ทำใหม่ พัฒนาผู้เรียนให้ปรับตัวและก้าวทันกับโลกอนาคตได้อย่างเหมาะสม ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในวิถีชีวิตใหม่จึงมีความสำคัญ

และจำเป็นเพื่อให้เห็นถึงแนวทางสำหรับการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาในสถานการณ์ปัจจุบัน ที่ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นหลัก อีกทั้งยังต้องบริหารจัดการกับความเสี่ยงและภัยคุกคามที่มีต่อคุณภาพชีวิตของเด็กไทยให้ได้รับการยอมรับจากสังคม และอภิปรายให้เห็นถึงความสำคัญและคุณค่า ของการเป็นผู้นำที่มีจิตวิญญาณและอุดมการณ์ที่ต้องรับภาระสำคัญในการพัฒนาการศึกษาของเด็กไทยหลังจากที่วิถีชีวิตของคนไทยได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

1. ความหมายและความสำคัญของจิตวิญญาณและอุดมการณ์

ผู้เขียนขอเสนอความหมายและความสำคัญของจิตวิญญาณและอุดมการณ์แต่ละองค์ประกอบ ดังนี้

ความหมายของจิตวิญญาณ

การให้ความหมายของจิตวิญญาณมีอย่างหลากหลายตามมุมมองและทรรศนะ ยกตัวอย่างเช่น ในทางศาสนา “จิตวิญญาณ” แยกออกเป็นสองส่วน ส่วนแรก จิต หรือ Soul หมายถึง การเป็นมนุษย์ (Human Being) ส่วน วิญญาณ หรือ Spirit หมายถึง การรับรู้ที่เกี่ยวกับพระเจ้าในรูปแบบของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเกี่ยวข้องกับสิ่งดี ๆ ที่เข้ามาช่วยในยามที่มนุษย์ประสบความยากลำบาก (Inspire soul, Thailand, 2564) ส่วนในพระพุทธศาสนาให้ความหมายของคำว่า จิต หมายถึง จิตใจ วิญญาณ และมโน ส่วนคำว่า วิญญาณ หมายถึง วิญญาณในชั้น 5 ที่ก่อเกิดจาก ตากับรูป ประจวบกันเกิดความรู้ คือ เห็นรูปขึ้น ก็เรียกว่า จักขุวิญญาณ รู้ทางตา (สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราช (2551) ส่วนความหมายทางวิชาการ หมายถึง มิติหรือภาวะของการมีจิตใจสูงเป็นจิตที่เห็นแก่ตัวน้อย (ประเวศ วะสี และคณะ, 2544) นอกจากนี้ “จิตวิญญาณ” ยังอาจหมายถึง ประสบการณ์ที่ซับซ้อนของมนุษย์ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านสติปัญญา (Cognitive) ด้านประสบการณ์และอารมณ์ (Experience and Emotion) และ 3) ด้านพฤติกรรม (Behavior) ได้แก่ สิ่งที่บุคคลแสดงออกมาจากความเชื่อทางจิตวิญญาณของแต่ละคน (Anandarajah and Hight, 2001)

สรุปได้ว่า จิตวิญญาณ หมายถึง สภาวะการรับรู้ด้านดี เชิงบวก สูงส่ง ที่อยู่ภายในจิตใจของมนุษย์ โดยจะแสดงออกมาในด้านการใช้สติปัญญา ประสบการณ์ อารมณ์ และการกระทำเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้

ความหมายของอุดมการณ์

อุดมการณ์ หมายถึง ความเชื่อหรือระบบความคิด ที่มีลักษณะสำคัญดังนี้ 1) ความเชื่อนั้นได้รับการยอมรับร่วมกันในกลุ่มชน 2) ความเชื่อนั้นต้องเกี่ยวกับเรื่องที่มีความสำคัญต่อกลุ่ม เช่น หลักเกณฑ์ ในการประพฤติปฏิบัติตัวและดำเนินชีวิต 3) ความเชื่อนั้นจะต้องเป็นความเชื่อที่คนหันเข้าหาและใช้เป็นแนวทางในการกำหนดการประพฤติปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอและในหลาย ๆ โอกาส และ 4) ความเชื่อนั้นต้องมีส่วนช่วยในการยึดเหนี่ยวคนในกลุ่มไว้ด้วยกัน หรือ ช่วยสนับสนุนหรือให้คำแนะนำมาใช้เป็นข้ออ้างในกิจการต่าง ๆ ชัยอนันต์ สมุทรวณิช (2523) สอดคล้องกับ นรนิติ เศรษฐ

บุตร กล่าวไว้ว่า อุดมการณ์นั้น เป็นความคิด ความเชื่อในการมองสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือเป็นความคิดของชนชั้นผู้นำที่เสนอต่อสมาชิกของสังคมเพื่อให้เกิดการยอมรับและถือปฏิบัติ (สถาบันพระปกเกล้า, 2564) ส่วนราชบัณฑิตยสภาได้ให้ความหมายของคำว่า อุดมการณ์ ไว้ว่า อุดม แปลว่า สูงสุด ยิ่ง เลิศ การณ์ แปลว่า เหตุ เค้ามูล สิ่งที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง แต่เมื่อนำสองคำนี้มารวมกันจะหมายถึง เรื่องที่สูงสุด หลักการที่วางระเบียบไว้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2564)

สรุปได้ว่า อุดมการณ์ หมายถึง ความเชื่อหรือแนวคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยได้รับการยอมรับร่วมกันจากสังคมเพื่อเป็นแนวทางให้กับคนที่จะประพฤติปฏิบัติตนตามระเบียบหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้

จากการศึกษาและทำความเข้าใจกับความหมายของจิตวิญญาณและอุดมการณ์จึงสรุปได้ว่าทั้งสองอย่างนี้มีความเหมือนกันในเรื่องของสภาวะที่อยู่ภายในของมนุษย์ที่แสดงออกโดยผ่านกระบวนการทางด้านการรับรู้ การใช้ความคิดและสติปัญญาเพื่อทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ประสบความสำเร็จแตกต่างกัน ตรงที่ จิตวิญญาณจะเน้นและให้คุณค่ากับจิตใจที่สูงส่งเป็นตัวนำ พร้อมทั้งจะอุทิศตนเสียสละเพื่อให้เป้าหมายสำเร็จลุล่วง ส่วนอุดมการณ์จะให้ความสำคัญกับความเชื่อและแนวคิดที่อยู่บนพื้นฐานของหลักการ ระเบียบ โดยการยอมรับของคนในกลุ่มหรือองค์กร มีความสำคัญต่อการประพฤติปฏิบัติตนและดำเนินชีวิต เป็นทางเลือกที่ใช้ในกำหนดรูปแบบของการปฏิบัติตนที่ยั่งยืน และสามารถยึดเหนี่ยวคนในกลุ่มไว้ด้วยกัน

ความสำคัญของจิตวิญญาณและอุดมการณ์

จิตวิญญาณและอุดมการณ์เป็นสิ่งสำคัญที่แสดงออกถึงความเป็นตัวตนของมนุษย์เราที่จะดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความหมายและมีคุณค่าโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภายใต้สถานการณ์ที่ทั่วโลกเผชิญชีวิตในรูปแบบใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม เนื่องจากจิตวิญญาณและอุดมการณ์เป็นแรงผลักดันภายในของบุคคลที่สร้างคุณค่าและความหมายในการทำงานและดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมให้ประสบความสำเร็จ การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งขาดซึ่ง จิตวิญญาณและอุดมการณ์ก็เป็นเรื่องยากที่จะทำงานให้ประสบความสำเร็จได้ ดังที่ โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (2560) กล่าวว่า การทำงานเป็นกิจกรรมสำคัญที่ทำให้มนุษย์ได้ตระหนักถึงศักยภาพและผลสำเร็จจากการทำงานของตนเองทำให้งานกลายเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อชีวิตการทำงาน จึงสามารถที่จะยกระดับจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ให้สูงขึ้นและทำให้มนุษย์สามารถเข้าถึงคุณค่าและศักยภาพสูงสุดของตนเองได้

เฉกเช่นเดียวกัน จิตวิญญาณและอุดมการณ์ก็ย่อมมีความสำคัญต่อผู้บริหารสถานศึกษา เพราะ การบริหารงานในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค COVID -19 ต้องอาศัยสติปัญญา ความเชื่อ ประสบการณ์ต่าง ๆ บริหารงานให้มีประสิทธิภาพ ผู้บริหารจะต้องทำงานแบบมีหลักการ

และระเบียบแบบแผน ให้ได้รับการยอมรับและสามารถนำไปปฏิบัติให้สำเร็จลุล่วงได้ มากไปกว่านั้น หากผู้บริหารสถานศึกษาทำงานแบบสร้างคุณค่า ใช้จิตวิญญาณเป็นส่วนหนึ่งในการทำงาน ถือว่างานที่ทำนั้นเป็นเป้าหมายหลักของการดำเนินชีวิตที่ย่อมเป็นประจักษ์ชัดได้ว่า ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานก็ย่อมบังเกิดขึ้นตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

2. ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ (Spiritual and ideological Leadership)

สิ่งหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษาทำงานได้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ก็คือ การมีภาวะผู้นำ เพราะ 1) เป็นการแสดงออกถึงความสามารถในการชักจูง โน้มน้าวบุคลากรในสถานศึกษาให้ทำงานเพื่อสถานศึกษาด้วยความเต็มใจและสำเร็จตามเป้าหมาย (ภุริกันต์ วัจน์ประภาศักดิ์, 2557) 2) เป็นการสร้างวุฒิภาวะและจิตสำนึกที่สำคัญสำหรับการทำงานภายใต้สถานการณ์ที่กดดันและบีบบังคับให้สำเร็จลุล่วง 3) เป็นแรงผลักดันภายในที่สำคัญเพื่อใช้รับมือกับปัญหาและวิกฤตต่าง ๆ 4) บ่งบอกถึงสภาวะการทำงานที่มีวิสัยทัศน์ (Vision) มุมมอง (Perception) ความคิดสร้างสรรค์ (Idea) อุทิศตน เสียสละกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

นอกจากนี้ ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ยังให้ความสำคัญกับคุณค่าที่แท้จริงและศักยภาพของความเป็นมนุษย์ พัฒนามาจากรูปแบบทฤษฎีแรงจูงใจภายในเพื่อสร้างศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงองค์กรเชิงบวกในการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการคือ วิสัยทัศน์ (Vision) ความหวัง/ศรัทธา (Hope/Faith) และความรักที่เห็นแก่ผู้อื่น (Altruistic Love) (Fry, 2003)

3. องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้เขียนขอเสนอองค์ประกอบของผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ตามกรอบแนวคิดคุณลักษณะของ Fry (2003) ซึ่งเป็นที่ยอมรับและนำมาอ้างอิงอย่างแพร่หลาย ดังต่อไปนี้

3.1 การมีวิสัยทัศน์ (Vision) เพื่อบูรณาการนักเรียนกับการเรียนการสอนออนไลน์ให้ผสมผสานกันอย่างลงตัวเพราะการเรียนการสอนในยุควิถีชีวิตใหม่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของเด็กไทย และทำให้ประสิทธิภาพการเรียนรู้ลดลง (กรุงเทพธุรกิจ, 2564) ซึ่งหลาย ๆ ฝ่ายวิตกว่านี่อาจจะเป็นวิกฤติทางด้านการศึกษาของเด็กไทยเพราะนักเรียนต้องปรับวิธีเรียนรู้แบบเดิม ๆ ที่เคยนั่งในห้องเรียน และมีครูจัดเตรียมสื่อการสอนไว้ให้ มาเป็นรูปแบบใหม่ที่เรียนรู้จากหน้าจอคอมพิวเตอร์ โทรศัพท์และแท็บเล็ตที่มีข้อจำกัดและสมรรถนะไม่รองรับกับการเรียนออนไลน์ อีกทั้งบางครอบครัวขาดแคลนทุนทรัพย์ในการซื้ออุปกรณ์การเรียนออนไลน์และอยู่ห่างไกลจากสัญญาณอินเทอร์เน็ต สร้างความวิตกกังวลและเบื่อหน่ายให้กับนักเรียนเมื่อต้องเรียนเป็นระยะเวลานาน ๆ ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องใช้วิสัยทัศน์กระตุ้นและสร้างแรงบันดาลใจให้กับครูและนักเรียนเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในการจัดการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ เข้าถึงและเข้าใจในเทคโนโลยีลดภาระงานหรือการบ้านที่ไม่จำเป็น ไม่ยึดติดกับการวัดผลประเมินแบบเดิม ๆ ที่ไม่สอดคล้องกับบริบทและ

สถานการณ์ แต่ควรใช้การประเมินความก้าวหน้าของนักเรียนตามความเหมาะสมให้สำเร็จลุล่วงได้ตามที่ต้องการ (รัตนา แก้วบัวเฟื่อน และวิษณุ ทรัพย์สมบัติ, 2564)

3.2 การสร้างความหวัง (Hope) ความศรัทธา (Faith) ให้กับบุคลากรในองค์กรได้เห็นถึงความ เป็นธรรมและเสมอภาคในการบริหารงาน ลดความขัดแย้ง ทำงานแบบมีส่วนร่วม เนื่องจากการทำงาน ภายใต้อาณัติที่กดดันอาจทำให้ครูเกิดความเครียดสะสมและรับภาระงานหลายด้าน เช่น 1) การ ทำหน้าที่เป็น ผู้ประสานงานระหว่างโรงเรียนในช่วงที่สถานศึกษาปิดเรียน 2) สนับสนุน ส่งเสริม และ อำนาจความสะอาดงานด้านนโยบายจากส่วนกลางมาสู่การปฏิบัติ เช่น มาตรการเยียวยา 2,000 บาท ในช่วงสถานการณ์โควิด 3) สำรวจและจัดทำข้อมูลเพื่อรองรับการฉีดวัคซีนให้กับนักเรียน ซึ่งเป็นงาน เร่งด่วนและมีข้อจำกัดด้านระเบียบทางราชการ และ 4) เตรียมการสอนและสร้างสื่อการเรียนที่มากขึ้น จากเดิมเพราะสื่อการเรียนแบบเดิมไม่ตอบโจทย์และรองรับกับระบบการเรียนออนไลน์ ครูต้องคิดหา ขึ้นตอนและวิธีการสอนเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นความ ทำหายสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาเพราะบุคลากรในสถานศึกษาจะคาดหวังในการทำงานได้อย่างมี ความสุข ไม่กดดัน และปลอดภัยในสถานการณ์ที่ยากลำบาก เห็นความเป็นธรรมในการมอบหมาย งานไม่เลือกข้างและฝ่าย กระจายการทำงานอย่างเหมาะสม เท่าเทียม ศรัทธาในตัวผู้ใต้บังคับบัญชา เมื่อมอบหมายงานให้ไปปฏิบัติแล้วก็จะกระทำสำเร็จได้ตามที่กำหนดไว้โดยเป็นผู้ที่ให้ความสำคัญ เน้นนำ ให้กำลังใจเมื่อประสบปัญหาในกรณีที่ไม่สามารถแก้ไขได้ในระดับเบื้องต้น (ลัดดา จุลวงศ์ และ ศักดิ์ชัย นิรัฐทวี, 2564)

3.3 รักที่จะไม่เห็นแก่ตัว (Altruistic love) กล่าวคือ ผู้บริหารจะต้องบริหารแบบเห็นประโยชน์ ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน อุทิศตนให้กับการบริหารราชการอย่างจริงจังเป็นรูปธรรม ไม่ยึดติด กับค่านิยมเดิม ๆ ใช้ความยืดหยุ่น เหมาะสมในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะในสถานการณ์ ที่ทุกคนหวาดระแวงกับการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID -19) ทำให้สภาพ จิตใจยำแยและหมดกำลังใจ ท้อแท้กับการทำหน้าที่ของตัวเอง ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องให้ความรัก ความเมตตา ดูแล เอาใจใส่ บรรเทาความทุกข์ใจของครูกับนักเรียนให้ผ่อนคลายและมั่นใจได้ว่าทุกคนจะ ได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องและเต็มความสามารถ ผู้บริหารต้องรู้จักการให้อภัยในยามที่เกิด ข้อผิดพลาดหรือข้อขัดแย้งระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาจากการปฏิบัติงาน แสดงความ เป็นกัลยาณมิตรเมื่อมีการติเพื่อก่อหรือตักเตือนในสิ่งที่จะทำให้เกิดความเสียหายกับองค์กรโดยต้อง ผู้ บริหารต้องมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่นทั้งต่อหน้าและลับหลัง มีความกล้าหาญที่เผชิญกับปัญหา ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่าง ๆ มีความเชื่อใจและไว้วางใจในการมอบหมายงานให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา และ มีความอ่อนน้อมถ่อมตนอันจะเป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงความเป็นกันเอง ใกล้ชิด และสร้างความสัมพันธ์ อันดีในการทำงานเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อองค์กรอย่างสูงสุด (ลัดดา จุลวงศ์ และ ศักดิ์ชัย นิรัฐทวี, 2564)

สรุปได้ว่า การที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะบริหารงานภายใต้สถานการณ์ที่กดดันในวิถีชีวิตใหม่นั้น จะต้องอาศัยภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ที่มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน คือ 1) การมีวิสัยทัศน์ (Vision) ในการผสมผสานกันระหว่างนักเรียนและการเรียนแบบออนไลน์อย่างลงตัวและเหมาะสม สร้างแรงบันดาลใจในการสอนแบบออนไลน์ 2) ทำให้บุคลากรในโรงเรียนมีความหวัง (Hope) ความศรัทธา (Faith) โดยสัมผัสได้จากการบริหารงานที่เป็นไปอย่างยุติธรรม เสมอภาค สามัคคี และมีส่วนร่วม มีคุณธรรม จริยธรรมและ 3) มีการอุทิศตน เสียสละ กับการทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ ดูแลเอาใจใส่ และให้อภัยในยามที่เกิดความผิดพลาด และเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อเพื่อนร่วมงาน

4. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์

ผู้เขียนขอเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้ (Fry, 2003), (Natnicha & Penvara, 2017)

4.1 การฝึกฝนและอบรมเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาวิสัยทัศน์ (Breakthrough Training of Vision)แบ่งได้สองส่วน คือ 1) การพัฒนาทางด้านภายใน (Internal Training) เพราะเป็นสิ่งที่ไม่สามารถประเมินได้จากการมองเห็นภายนอกแต่ต้องสัมผัสจากผลของพฤติกรรม เช่น อารมณ์และจิตใจที่อยู่ในตัวเรา ต้องมี การฝึกและควบคุมไม่ให้แปรปรวนจนทำให้บุคคลรอบข้างอึดอัดหรือความหวาดกลัวเมื่อต้องทำงานร่วมกัน โดยอาจจะใช้หลักธรรมต่าง ๆ เพื่อมาช่วยขัดเกลาจิตใจ เช่น อริยสัจ 4 อิทธิบาท 4 และมรรค 8 เป็นต้น และ 2) การพัฒนาด้านภายนอก (External Training) เมื่อมีสติแล้ว ปัญญาที่จะเกิดโดยการมองไปถึงอนาคตสำหรับ การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศของสถานศึกษาว่าควรจะมีแนวทางเป็นเช่นไรกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและไม่มีขีดจำกัด เพราะความรู้และแนวความคิดแบบเดิมอาจล้าสมัยในสถานการณ์ปัจจุบัน ผู้บริหารจึงต้องเรียนรู้เพื่อกำหนดกลยุทธ์หรือวางเป้าหมายพัฒนาการเรียนการสอนออนไลน์ หรือ การใช้สื่อการสอนดิจิทัลให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน ซึ่งผู้บริหารจะต้องเปิดโลกทัศน์แห่งการเรียนรู้ทางด้านเทคโนโลยีหรือการจัดการสอนออนไลน์ที่ใช้ Platform Google Meet และ Zoom ที่ประสบความสำเร็จและได้รับการยอมรับแล้ว นำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดเป็นวิสัยทัศน์ของกลุ่มต่อไป (Anderson & Anderson, 2001)

4.2 การสร้างภาพลักษณ์ “SAT Brandings” เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในศรัทธาให้กับผู้ร่วมงาน สำหรับการเข้าไปนั่งในหัวใจของครู นักเรียน และผู้ปกครอง ประกอบด้วย 3 ภาพลักษณ์ คือ 1) ด้านจิตใจ (Spirit Branding) 2) ด้านจริยธรรมทางวิชาการ (Academic Ethics Branding) และ 3) ด้านเทคโนโลยี (Technology Branding)

4.2.1 ผู้บริหารสถานศึกษาต้องสร้างภาพความเป็นผู้นำทางด้านจิตใจ (Spirit Branding) ที่มีจิตใจสูงส่ง น่าเคารพ แก่ผู้คนที่อยู่รอบข้างผ่านพฤติกรรมในด้านการบริหารงาน (ลัดดา จุลวงศ์ และ ศักดิ์ชัย นิรัฐทวี, 2564) เช่น มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความโปร่งใสและไม่แสวงหาผลประโยชน์ใด ๆ ที่มิควรจะได้รับ เพราะในปัจจุบันอิทธิพลของสังคมมีเดีย (Social media) มีความอ่อนไหวและสร้าง

ผลกระทบได้อย่างรวดเร็ว ถ้าผู้บริหารปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ก็จะได้รับเสียงชื่นชมและยกย่อง แต่ในทางกลับกันก็อาจเป็นดาบสองคมในการทำร้ายตนเองเมื่อทำในสิ่งที่ผิดศีลธรรม เป็นต้น (แพ่ง ชินพงศ์, 2562)

4.2.2 ผู้บริหารจะต้องสร้างภาพการมีจริยธรรมทางด้านวิชาการ (Academic Ethics Branding) โดยการส่งเสริม สนับสนุน สร้างแรงบันดาลใจให้กับครูในการจัดทำผลงานให้เป็นไปตามความรู้ความสามารถ ไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่นมาเป็นผลงานตนเองเพื่อเลื่อนวิทยฐานะหรือรับรางวัลจากหน่วยงานใด ๆ และตระหนักถึงการรักษาชื่อเสียงเกียรติยศ ความภาคภูมิใจกับผลงานของตนเอง เป็นต้น

4.2.3 ผู้บริหารต้องสร้างภาพความเป็นผู้นำด้านเทคโนโลยี (Technology Banding) เนื่องจากในอดีตเมื่อมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการจัดการการเรียนการสอนในระยะแรก ๆ นั้น ผู้บริหารยังขาดความรู้ความเข้าใจ เห็นว่าเป็นอุปสรรคมากกว่าเป็นโอกาสในการพัฒนาการศึกษาทำให้เกิดการไม่ยอมรับอย่างจริงจังแต่เนื่องจากในวิถีชีวิตใหม่เทคโนโลยีกลายเป็นเครื่องมือหลักในการทำงานภายใต้สถานการณ์ที่ไม่สามารถพบปะหรือติดต่อสื่อสารได้อย่างเมื่อก่อน จึงจำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้โดยเฉพาะการศึกษาต้องจัดเตรียมบริบทให้เป็นสถานศึกษาแห่งเทคโนโลยีไม่ว่าจะเป็นห้องปฏิบัติการต่าง ๆ ที่ต้องจัดให้มีเพียงพอกับความต้องการ อุปกรณ์เสริมทั้ง Software, Hardware และระบบอินเทอร์เน็ตซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นโครงสร้างพื้นฐานทางด้านเทคโนโลยีที่จะขาดเสียมิได้ ดังนั้นผู้บริหารต้องบริหารจัดการสิ่งเหล่านี้ให้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสถานศึกษาโดยสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นเพื่อไม่เกิดความเหลื่อมล้ำและเป็นอุปสรรคในการพัฒนาการศึกษาในอนาคต (สุนันทา สมใจ และวิชุดา กิจธรรม, 2561)

เมื่อผู้บริหารสถานศึกษาสามารถสร้าง“SAT Brandings” นี้ให้เกิดขึ้นได้ ก็ย่อมจะส่งผลไปยังคนอื่น ๆ รับรู้และสัมผัสได้ถึงความสำเร็จและการยอมรับจากสังคมว่าเป็นผลงานที่เกิดจากผู้บริหารสถานศึกษาได้ใช้จิตวิญญาณและอุดมการณ์ในการปฏิบัติงานท่ามกลางสถานการณ์ที่คนไทยโยกย้ายกับความหวังและศรัทธากับการศึกษาไทยในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค COVID -19

4.3 ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีจิตสาธารณะ (Mind service) กล่าวคือ ต้องเป็นผู้นำของการอุทิศตน เสียสละ ทำงานเพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตนโดยให้บุคคลต่าง ๆ สัมผัสได้ถึงการทำงานจริงจังกับการทำงาน มีจิตอาสา ให้บริการกับชุมชนในด้านต่าง ๆ เป็นผู้นำในการเข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ ให้ความรู้ เมื่อมีหน่วยงานภายนอกมาร้องขอ อำนวยความสะดวกแก่ผู้ปกครองหรือบุคคลภายนอกที่มาติดต่อราชการด้วยความเป็นมิตรเมื่อสถานศึกษาตกอยู่ในความยากลำบากของสถานการณ์ COVID -19 ผู้บริหารต้องเสนอตัวเพื่อจัดการกับปัญหาหรือแก้ไขข้อผิดพลาดได้อย่างรวดเร็ว รวมไปถึงการพัฒนางานในหน้าที่ของตนเองอย่างสม่ำเสมอ เท่านั้นผู้บริหารก็จะได้รับความรักและความศรัทธา ผู้ร่วมงานก็จะซึ้งซับและเห็นคุณค่าของการเสียสละนั้นเป็นสิ่งสำคัญในการนำพาสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จในอนาคต พร้อมทั้งจะร่วมแรงร่วมใจในการทำงานอย่างเต็มกำลังความสามารถเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นเลิศในทุก ๆ ด้าน

5. ประโยชน์และการนำไปประยุกต์ใช้

ผู้เขียนได้นำเสนอเนื้อหาสาระข้างต้นเพื่อเป็นประโยชน์โดยตรงต่อผู้บริหารสถานศึกษาที่จะตระหนักอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับองค์ประกอบและแนวทางการพัฒนาของจิตวิญญาณและอุดมการณ์เพื่อเป็นแรงผลักดันภายในและกระตุ้นการทำงานภายใต้วิถีชีวิตใหม่โดยอาศัยสติปัญญาที่ได้จากการฝึกฝนอบรมมากำหนดเป็นวิสัยทัศน์เพื่อนำทางบุคลากรและสถานศึกษาให้ทำงานได้ตามเป้าหมาย จากนั้นก็เสริมสร้างภาพลักษณ์ของการเป็นผู้บริหารที่มีคุณธรรม จริยธรรม และเสียสละเพื่อประโยชน์ของสถานศึกษาโดยใช้เทคโนโลยีเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาการเรียนการสอน ซึ่งถ้าทำได้แล้วก็เชื่อมั่นได้ว่าผู้บริหารจะประสบความสำเร็จและส่งผลต่อครูให้ทำงานได้อย่างมีความสุข ส่วนนักเรียนก็เรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและปลอดภัยในสถานการณ์ปัจจุบันพร้อมที่จะเป็นอนาคตของประเทศชาติต่อไป

บทสรุป

ผู้บริหารสถานศึกษาต้องตระหนักถึงการพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่มีจิตวิญญาณและอุดมการณ์ในวิถีชีวิตใหม่โดยคำนึงถึงองค์ประกอบที่สำคัญ เช่น การมีวิสัยทัศน์ การสร้างความหวัง ความศรัทธา และเสียสละ (Fry, 2003) โดยมีสามแนวทางในการพัฒนาได้แก่ 1) การพัฒनावิสัยทัศน์ ด้านภายในเพื่อให้ได้มาซึ่งสมาธิ สติปัญญา และการฝึกฝนทางด้านภายนอกโดยต้องเข้ารับการอบรมพัฒนาในศาสตร์ต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ เช่น ด้านการบริหารการจัดการ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนาหลักสูตรและเสริมสร้างประสบการณ์ในการนำไปประยุกต์ใช้บริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ 2) สร้าง “SAT Brandings” เพื่อให้มีภาพลักษณ์ที่ดีและได้รับการยอมรับจากทุกภาคส่วน เช่น การสร้างภาพให้เป็นผู้ที่มีจิตใจสูงส่ง ให้เป็นผู้มีจริยธรรมทางวิชาการและเป็นผู้นำด้านเทคโนโลยี 3) มีจิตสาธารณะโดยผู้บริหารจะต้องอุทิศตนในการทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน พร้อมทั้งให้บริการแก่สังคมในด้านต่าง ๆ

เมื่อผู้บริหารทำได้ตามหลักการแนวปฏิบัติดังที่กล่าวมา ก็พอที่จะเชื่อใจได้ว่า จิตวิญญาณและอุดมการณ์นั้นก็เกิดขึ้นได้อย่างแน่นอนและจะเป็นพลังภายในที่จะกระตุ้นให้ผู้บริหารทำงานตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ให้สำเร็จได้แม้จะเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคใด ๆ ก็ตาม

บรรณานุกรม

- กรุงเทพฯธุรกิจ. (2564). *เรียนออนไลน์กับ 7 ปัญหาสุขภาพที่เด็กไทยต้องเจอแะยังงี้?*. (ออนไลน์). เข้าถึง ได้จาก: [https://: www.bangkokbinews.com/news/957001](https://www.bangkokbinews.com/news/957001). (วันที่ค้นข้อมูล 14 กันยายน 2564).
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2560). *จิตวิญญาณศาสนาและความเป็นมนุษย์*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ โอ เอสพริ้นติ้ง เฮาส์ จำกัด.

- ชัยอนันต์ สมุทรวนิจ. (2523). *อุดมการณ์ทางการเมือง*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ บรรณกิจ.
- ประเวศ วะสี และคนอื่น ๆ. (2544). *สู่สุขภาพทางสังคมและจิตวิญญาณ*. สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ. กรุงเทพฯ.
- แพง ชินพงศ์. (2562). *อิทธิพลของ Social media ที่คนไทยต้องรู้*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <https://ผู้จัดการออนไลน์ mgronline.com/qol/detail/>. (วันที่ค้นข้อมูล 18 กันยายน 2564).
- ภูริกันต์ วัจน์ประภาศักดิ์. (2557). *ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณ บุคลิกภาพห้าองค์ประกอบ วัฒนธรรมองค์การและผลการปฏิบัติงานของพนักงานระดับบังคับบัญชาบริษัทอุตสาหกรรมกระดาษ แห่งหนึ่ง ในจังหวัด กาญจนบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- มูลนิธิคีนันแห่งเอเชีย. (2564). *การแพร่ระบาดของโควิด-19 สร้างผลกระทบต่อการศึกษาไทยที่สำคัญ 3 ประการ*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.kenan-asia.org/th/covid-19-education>. (วันที่ค้นข้อมูล 15 กันยายน 2564).
- รัตนา แก้วบัวเผื่อน และวิษณุ ทรัพย์สมบัติ. (2564). *แนวทางการจัดการเรียนการสอนและการวัดผลประเมินผลให้มีความยืดหยุ่นในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19)*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.obec.go.th/wp-content/uploads/แนวปฏิบัติการจัดการเรียนการสอนและการวัดผลประเมินผล1.pdf>. (วันที่ค้นข้อมูล 17 กันยายน 2564).
- ลัดดา จุลวงศ์ และศักดิ์ชัย นิรัญทวี. (2564). *การบริหารสถานศึกษาด้วยภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณ*. วารสารวิชาการและวิจัย 151), 17-30.
- วงศ์พันธ์ อมรินทร์เทวา. (2564). *เพราะการศึกษาหยุดไม่ได้ต่างประเทศเรียนกันอย่างไรในช่วงโควิด*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.eef.or.th/education-abroad-covid/>
- สถาบันพระปกเกล้า. (2564). *อุดมการณ์*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.wiki.kpi.ac.th/index.php?title=อุดมการณ์>. (วันที่ค้นข้อมูล 10 กันยายน 2564).
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช. (2551). *จิต-วิญญาณ ในพระพุทธศาสนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- สุนันทา สมใจ และวิชุดา กิจธรรม. (2561). *การบริหารสถานศึกษาด้วยภาวะผู้นำทางด้านเทคโนโลยี*. วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี, 12(1), 350-363.
- สุวิมล มธูรส. (2564). *การจัดการศึกษาในระบบออนไลน์ New normal covid-19*. วารสารรัชตภาคย์, 15(40), 33-42.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2564). *อุดมการณ์*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.legacy.orst.go.th/?knowledge=อุดมการณ์-๗-พฤษภาคม-๒๕๕๖>. (วันที่ค้นข้อมูล 19 กันยายน 2564).

- Anandarajah, G., & Hight, E. (2001). Spirituality and medical practice: using the hope question as a practical tool for spiritual assessment. *Am Fam Physician*, 163 (8), 1-9.
- Anderson, D., & Anderson, L.A. (2001). *Beyond Change Management*. San Francisco: Wiley.
- Fry, L.W. (2003). *Spiritual Leadership and Organizational Performance: An Exploratory Study*. Tarleton State University, Central Texas.
- Inspire soul, Thailand. (2564). จิตวิญญาณคืออะไร. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: [https:// www.inspirlsoulth.wix site.com/mysite/post](https://www.inspirlsoulth.wixsite.com/mysite/post). (วันที่ค้นข้อมูล 19 กันยายน 2564).
- Natnicha, H. , & Penvara, X. (2017). *Developing spiritual leadership of administrators in private primary school, Bangkok metropolitan*. *OJED*, 124), 502-514. (online). from: [https://: www.so01.tci- thaijo.org/index.php/OJED/article/view 161690/116614](https://www.so01.tci-thaijo.org/index.php/OJED/article/view/161690/116614).